

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ, ΤΩΝ ΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΑΚΩΝ ΤΟΥ ΤΖΑΝΕ ΒΕΝΤΡΑΜΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΤΥΠΟ ΤΟΥ*

1. Το 1955 ο Β. Κνός δημοσίευσε, με σχόλια, το ποίημα ενός άγνωστου μέχρι εκείνη τη στιγμή ποιητή, την *Ίστορία τῶν γυναικῶν, τῶν καλῶν καὶ τῶν κακῶν* του Τζάνε Βεντράμου από το Ναύπλιο, που μας είναι γνωστή μόνο από τη βενετική έκδοση του 1549¹. Λίγο αργότερα ο Γ. Θ. Ζώρας εξέδωσε ένα άλλο ποίημα του Βεντράμου, την *Ίστορία φιλαργυρίας μετὰ τῆς περηφανίας* που κι αυτή μας είναι γνωστή μόνο από τη βενετική έκδοση του 1567².

Εκτός από λίγα στοιχεία για τη ζωή του, που μας δίνει ο ίδιος ο Βεντράμος σ' αυτά τα δύο έργα, ο Φ. Κ. Μπουμπουλίδης ανακάλυψε πως ήταν ναυτικός και έμπορος και, όπως φαίνεται από έγγραφα του 16ου αιώνα (1546, 1565-66), ζούσε στη Βενετία³. Ο Κνός στην έκδοσή του (σ. 128) παρουσιάζει για τους

* Βιβλιογραφία - Συνομογραφίες:

- G. de Andrés, *Catálogo de los Códices Griegos desaparecidos de la real Biblioteca de el Escorial*, Μαδρίτη 1968, σ. 38, αρ. 66.
- R. E. Carter, *Codices Chrysostomici Graeci*, τ. III, *Codices Americae et Europae Occidentalis*, Παρίσι 1970, 37, αρ. 33.
- Ch. Graux - A. Martin, *Notices sommaires des manuscrits grecs de Suède*, Παρίσι 1889, σ. 15-16, 34-41.
- P. A. Revilla, *Catálogo de los Códices Griegos de la Biblioteca de el Escorial*, τ. 1, Μαδρίτη 1936, lxxviii-lxxvi.
- S. Y. Rudberg, *Der codex upsaliensis graecus 8, eine inhaltsreiche miszellenhandschrift, Probleme der neugriechischen Literatur*, τ. III, Βερολίνο 1960, σ. 3-9.
- L. Sjöberg, *Codices upsalienses 6 et 8, Eranos* 58 (1960) 29-35.
- Assemanus = J. S. Assemanus, *Sancti Ephraemi Syri Opera omnia quae exstant Graece, Syriace, Latine*, τ. III, Ρώμη 1746, σ. 70-74.
- Κνός = Β. Κνός, *Un miroir des femmes du XVIe siècle, Ελληνικά* 14 (1955) 123-157.
- Mercati = J. G. Mercati, *Note papirologiche. 4. Intorno al Pap. Oxyrh. 1603 e all'Omelia del Pseudo-Crisostomo «In decollationem S. Ioannis Baptistae»*, *Biblica* 2 (1921) 229-239.
1. Κνός, 123-157. Ανατύπωση στου Γ. Θ. Ζώρα, *Βυζαντινή Ποίησης*, Αθήνα 1956, σ. 316-323. Βλ. και Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, *Παρατηρήσεις εις μεσαιωνικών κείμενων. Τζάνε Βεντράμου «Ίστορία τῶν γυναικῶν...»*, *Αθηνά* 59 (1955) 231-239.
2. Γ. Θ. Ζώρας, *Τζάνε Βεντράμου, «Ίστορία φιλαργυρίας μετὰ τῆς περηφανίας»*, *ΕΕΒΣ* 24 (1954) 291-314. Ανατύπωση στου ίδιου, *Βυζαντινή Ποίησης*, σ. 308-316.
3. Για τη ζωή του Βεντράμου βλ. Γ. Θ. Ζώρας, *Τζάνε Βεντράμου, Ίστορία φιλαργυρίας μετὰ τῆς περηφανίας*, Σπουδαστήριο Βυζαντινῆς και Νεοελληνικῆς φιλολογίας του Πανεπιστη-

στήτους 1-176 ως πρότυπο της *Ίστορίας τῶν γυναικῶν* την ψευδο-Χρυσοστομική ομιλία *Εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου*. Στην παρούσα μελέτη εξετάζεται αν είναι σωστή η ταύτιση αυτή ή αν ο Βεντράμος επεξεργάστηκε μια άλλη διασκευή αυτής της ομιλίας.

2. Πριν συζητήσω τα προβλήματα του προτύπου με τις διάφορες διασκευές παραθέτω μια σύντομη περίληψη του περιεχομένου της *Ίστορίας τῶν γυναικῶν* (πρβ. Κπῶς σ. 128-129).

- 1-6 Εισαγωγή και ανακοίνωση του θέματος: οι κακές γυναίκες είναι σαν άγρια ζώα.
- 7-34 Πρώτη σειρά παραδειγμάτων της κακίας των κακών γυναικών σε σύγκριση με την αρετή των ζώων (Εζάβελ, Δαλιδά, Ρωδιά κ.ά.).
- 35-40 Γνωμικό του Σολομώντα και μερικές προσωπικές συμβουλές του συγγραφέα.
- 41-52 Δεύτερη σειρά παραδειγμάτων (Αδάμη, Ευδοξία, Σάρα).
- 53-86 Γενικές παρατηρήσεις για τις κακές γυναίκες, φτωχές ή πλούσιες.
- 87-144 Τρίτη σειρά παραδειγμάτων, δύο παραδείγματα μεγάλου μήκους (η γυναίκα του Ιώβ, Δαλιδά).
- 145-160 Γνωμικό του Δαβίδ και επεξεργασία του θέματος των κακών γυναικών σε σύγκριση με τα άγρια ζώα μαζί με μια προσωπική συμβουλή.
- 161-168 Τέταρτη σειρά παραδειγμάτων (Σαμψών, Δαβίδ, Σολομών, Ιωσήφ).
- 169-180 Μερικές προσωπικές παρατηρήσεις, μια συμβουλή, περίληψη αυτού του κεφαλαίου και ανακοίνωση του επόμενου.
- 181-210 Οι θρησκευτικές συνέπειες που έχει η πορνεία για τον άντρα.
- 211-250 Διάφορα παραδείγματα καλών γυναικών (Αγία Άννα και Παναγία, εφτά Παρθένες, Αγίες Ευφροσύνη, Παρασκευή, Αικατερίνη).
- 251-284 Συμβουλές για την ανατροφή, ιδιαίτερα για το πώς να παντρεύει κανείς την κόρη του.
- 285-296 Επίλογος: ο Βεντράμος ευχαριστεί τον Κύριο και την Παναγία και μας λέει πού γεννήθηκε και ποιος είναι.

3. Ενώ ο Κπῶς, σ. 128, μιλά για μια ψευδο-Χρυσοστομική ομιλία, ο Mercati είχε ήδη υποδείξει το 1921 την ύπαρξη και άλλων διασκευών. Παρακάτω δίνω έναν συνοπτικό κατάλογο, βασιζόμενος στον Mercati⁴.

μίου Αθηνών, Αθήναι 1956, σ. 8-17· Φ. Κ. Μπουμπουλίδου, 'Ανέκδοτα έγγραφα περί τοῦ Ναυπλιέως ποιητοῦ Τζάνε Βεντράμου, *ΕΕΒΣ* 30 (1960) 194-201.

4. Ο κατάλογος που δίνει ο Mercati, σ. 229-239, δεν είναι πλήρης· δίνει όμως τις περισσότερες από τις διασκευές που αναφέρονται παρακάτω. Βασίζομαι σε μια άλλη διαίρεση. Πρβ. τα στοιχεία στα: F. Halkin, *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, τ. I, Βρυξέλλες 1957, σ. 279-280, αρ. 23g (= 858g), 24g (= 859, 859 b-c-d). Του ίδιου, *Auctorium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, Βρυξέλλες 1969, σ. 91-92, αρ. 23g (= 858g), 24 (= 859, 859 b-c-e-f).

3.1 Η ψευδο-Χρυσοστομική ομιλία *Εἰς τὴν ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου τοῦ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου καὶ εἰς τὴν Ἡρωδιάδα*, ἔκδοση Migne, PG 59, 485-490⁵. Πρόκειται για μια ομιλία που από θεματική άποψη διαιρείται σε δύο μέρη, το ένα για τις κακές γυναίκες, το άλλο για τις καλές γυναίκες⁶. — Αρχή α' μέρους: *Πάλιν Ἡρωδιάς μαίνεται, πάλιν ταράττεται, πάλιν ὀρχεῖται...*⁷. — Τέλος α' μέρους: *Γυνὴ πονηρὰ ἀνδρὶ ἀνόμῳ δοθήσεται ἀντὶ ἔργων πονηρῶν. Ἀλλὰ περὶ πονηρᾶς γυναικὸς ὁ λόγος ἄχρι τούτου ἐχέτω ὄρον*⁸. Σ' αυτή τη διασκευῆ βασίζεται ο Knös (σ. 128, 139-151).

3.2 Μια άλλη ψευδο-Χρυσοστομική ομιλία χωρίς τίτλο, ἔκδοση Migne, PG 95, 1325-1329⁹. Βρίσκεται στα *Ἱερὰ Παράλληλα* του Ιωάννου του Δαμασκηνοῦ, Γ', τίτλ. IB', *Περὶ γυναικῶν πονηρῶν καὶ μοιχαλίδων καὶ πορνεουσῶν καὶ πάσης κακίας πεπληρωμένων*¹⁰. — Αρχή: *Οὐδὲν τοίνυν ἐφάμιλλον γυναικὸς πονηρᾶς*¹¹. — Τέλος: *Γυνὴ πονηρὰ ἀνόμῳ μερὶς δοθήσεται, ἀντὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ*.

3.3. Μια τρίτη ψευδο-Χρυσοστομική ομιλία, *Εἰς τὴν Ἡρωδιάδα*, ἔκδοση Migne, PG 89, 632-636¹². Βρίσκεται στις *Ἐρωτήσεις καὶ Ἀποκρίσεις* του Αναστασίου Σιναΐτου, *Ἐρώτησις ΝΘ'*: *Διατὶ φησὶν ὁ Ἀπόστολος: Ὅκ ἐπιτρέπεται γυναικὶ διδάσκειν*¹³; — Αρχή: *Οὐδὲν τοίνυν θηρίου ἐφάμιλλον γυναικὸς πονηρᾶς καὶ γλωσσώδους*. — Τέλος: *Γυνὴ πονηρὰ ἀνδρὶ ἀμαρτωλῷ δοθήσεται*.

3.4 Μια ομιλία που παραδόθηκε με το όνομα του Εφραίμ του Σύρου *Κατὰ τῶν πονηρῶν γυναικῶν*, ἔκδοση Assemanus, τ. III, 70 D 1 - 72 F 5¹⁴. — Αρχή:

Του ίδιου, *Novum Auctorium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, Βρυξέλλες 1984, σ. 98-99, αρ. 23g (= 858g), 24 (= 859, 859 b-c-e-f). R. E. Carter, *Codices Chrysostomici Graeci*, τ. III, *Codices Americae et Europae Occidentalis*, σ. 37, αρ. 33. M. Geerard, *Clavis Patrum Graecorum*, τ. II, Brepols-Turnhout 1974, 416, αρ. 4001· 562, αρ. 4570. J. A. de Aldama, *Repertorium Pseudochrysostomicum*, Παρίσι 1965, σ. 138-139, αρ. 381.

5. Mercati, σ. 229-232-235.

6. Β' μέρος: PG 59, 488-490. Αρχή β' μέρους: *Δεῖ δὲ ἡμᾶς μνημονεῦσαι καὶ τὰς ἀγαθὰς μάλιστα διὰ τὰς παρούσας*. Τέλος β' μέρους: *Ἰχνηλατήσαντες... Ἀμήν*.

7. Πρβ. τὴν ἀρχὴν τοῦ Σωκράτη, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, VI, 18, ἔκδοση Migne, PG 717, καὶ τοῦ Σωζομενοῦ, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, VIII, 20, ἔκδοση J. Bidez, *Sozomenos Kirchengeschichte*, Βερολίνο 1960, σ. 376.

8. Πρβ. PG 59, 488 k: *«Αἱ δὲ ἄλλα τὰ περὶ γυναικῶν πονηρῶν μέχρι τούτου ἐχέτω τὸν ὄρον»*.

9. Mercati, σ. 234.

10. Τίτλ. IB', ἔκδοση Migne, PG 95, 1318-1332. Πρόκειται για μια συλλογὴ διαφόρων ρητῶν ἀπὸ τὴ Βίβλο καὶ ομιλιῶν γιὰ τὸ θέμα τοῦ τίτλ. IB'. Ἄλλες ομιλίες ἐκεῖ εἶναι δύο τοῦ Βασιλείου, καὶ δύο χωρὶα Ψεῦδο-Χρυσοστομικῶν ομιλιῶν.

11. Πρβ. PG 59, 485-486: *Οὐδὲν τοίνυν θηρίον ἐν κόσμῳ ἐφάμιλλον γυναικὸς πονηρᾶς*.

12. Mercati, σ. 229, 233.

13. Ἐρώτησις ΝΘ', ἔκδοση Migne PG 89, 626-637. Περιλαμβάνει πρῶτα μια συλλογὴ διαφόρων ρητῶν ἀπὸ τὴ Βίβλο, ἔπειτα τὸ χωρίο *Εἰς τὴν Ἡρωδιάδα*, στο τέλος ἓνα χωρίο μιᾶς ἄλλης ψευδο-Χρυσοστομικῆς ομιλίας, *Πᾶς ὁ ἐπιβλέψας γυναικί*.

14. Mercati, 230. Στὴν ἔκδοση Assemanus, τ. III, 72 F5 - 74 B3, ἀκολουθεῖ ἀμέσως μετὰ

Οὐδὲν τοίνυν ἐφάμιλλον θηρίον γυναικὸς πονηρᾶς καὶ γλωσσώδους. — Τέλος: ...γυνὴ πονηρὰ ἀνδρὶ ἀμαρτωλῷ δοθήσεται¹⁵.

4. Ο Βεντράμος δεν ἀντλήσε βέβαια ὅλο το υλικό του ἀπὸ το πρότυπό του. Πριν συζητήσω με ποια διασκευή ἔχει τὴν περισσότερη ομοιότητα το κείμενο του Βεντράμου, δίνω ἕναν συνοπτικό κατάλογο μερικῶν διορθώσεων και ἀλλαγῶν που ἐπέφερε ο Βεντράμος στο κείμενό του σε σύγκριση με τις τέσσερις διασκευές της ομιλίας (πρβ. Κηὸς 139-151).

37-40 Το θέμα των γλυκῶν λόγων της γυναίκας που θέλει τον θάνατο του ἀντρα της¹⁶.

45-52 Το παράδειγμα της Εὐδοξίας που ἐξόρισε τον Ἰωάννη τον Χρυσόστομο, μια ἐνδειξη πως ἴσως και για τον Βεντράμο η ομιλία παραδόθηκε με το ὄνομα του Χρυσοστόμου, ο οποίος σύμφωνα με τὴν παράδοση, το 404 ἐξορίστηκε, ἀφού εἶχε κάνει αὐτὴν τὴν ομιλία το 403¹⁷. Το ἄλλο εἶναι το παράδειγμα της Σάρρας, που παρακίνησε τον Ἀβραάμ να κάνει ἕνα παιδί με τὴν υπηρέτριά του Ἄγαρ, δηλ. τον Ἰσραήλ, τον πρόγονο των Τούρκων¹⁸.

62-68 Το θέμα της κακῆς γυναίκας που σπαταλά τὴν περιουσία της και ἀπειλεί τον ἀντρα της με θάνατο, μια ἐπεξεργασία του θέματος των στίχων 54-61 (πρβ. στ. 39-40).

83-86 Ἐκκλήση στους ἀναγνώστες για εἰρήνη και διαπίστωση ὅτι οι κακῆς γυναίκες δεν τὴν θέλουν. Ἀνακοίνωση του ἐπόμενου θέματος.

το τέλος, χωρὶς κενό και χωρὶς τίτλο, το χωρίο ἀπὸ τὴ ψευδο-Χρυσοστομική ομιλία Πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναικί (πρβ. διασκευή 3.3, σημ. 13. Assemanus 72 F5 Πᾶς ὁ βλέψας γυναικί...

15. Ἐκτός ἀπὸ τις τέσσερις διασκευές αὐτῆς της ομιλίας υπάρχουν ἀκόμα: (α) Μια λατινική διασκευή (ὄχι μετάφραση) *In decollationem beati Joannis Baptistae*, ἐκδοση Migne PL 95, 1508-1514. Η διασκευή εἶναι του Paulus Diaconus και βρίσκεται στα *Ascetica. Homiliaris. Homiliae de Sanctis*, Homilia L, και ἔχει μια διαφορετική ἀρχή σε σύγκριση με τις λατινικές μεταφράσεις των διασκευῶν 3.1-3.4 της ομιλίας, δηλ. «Heu me, quid agam? Unde sermonis exordium faciam? Quid dicam, vel quid faciam?». Διαφέρει ἐπίσης σε μερικά ἄλλα χωρία ἀλλὰ συμφωνεῖ περισσότερο με τὴ διασκευή 3.1. (β) Τα παραθέματα του Σωκράτη και Σωζομένου (πρβ. σημ. 7). (γ) Μερικά παραθέματα στους *Λόγους κοινούς* του Ἀντωνίνου Μελισσηνοῦ, *Λόγος ΛΔ'*, «περὶ γυναικῶν πονηρῶν καὶ μοιχαλίδων καὶ πάσης κακίας πεπληρωμένων», ἐκδοση Migne, PG 136, 1089 c-d. Πρβ. Mercati, 234-235. (δ) P. Oxy. 1603, ἕνας πάπυρος του 5ου-6ου αἰώνα μ.Χ., που ἔχει ἕνα μικρό χωρίο 21 στίχων, το οποίο βρίσκεται σ' ὅλες τις διασκευές 3.1-3.4, ἐκδοση Mercati, 238-239. Πρβ. Mercati, 236-239.

16. Πρβ. στ. 157-160 και *Παροιμίαι* V, 3: «μὴ πρόσχε φαῦλη γυναικί· μέλι γὰρ ἀποστάζει ἀπὸ χειλέων γυναικὸς πόρνης, ἢ πρὸς καιρὸν λιπαίνει σὸν φάρυγγα».

17. Pauly-Wissowa, R.E., τ. VI, λ. *Eudoxia*, 924-925, τ. IX, λ. *Johannes Chrysostomos*, 1822-1823.

18. Η Ἄγαρ και ο γιος της ο Ἰσραήλ, και οι δύο στο ἔργο *Θρήνος περὶ Ταμωρλάγγου*, 13 (ἀπόγονος τῆς Ἄγαρ) 89 (ἱετὰ τέκνα δὲ τῆς Ἄγαρ), ἐκδοση G. Wagner, *Carmina Graeca mediae aevi*, Λειψία 1874, 28, 31.

- 87-92 Σύντομη σύνοψη, πριν από την κύρια διήγηση, ολόκληρου του επόμενου χωρίου για τη γυναίκα του Ιώβ.
- 153-156 Ηθικοδιδασκτική επεξεργασία του θέματος των στίχων 147-152 (πρβ. στ. 6-26. 60-61)¹⁹.
- 157-160 Συμβουλή να μην πλησιάζει κανείς τις κακές γυναίκες και να προσέχει τα λόγια τους, που είναι γλυκά σαν μέλι²⁰.
- 161-168 Τα τέσσερα παραδείγματα (Σαμψών, Δαβίδ, Σολομών, Ιωσήφ) βρίσκονται στις διάφορες διασκευές της ομιλίας με άλλη σειρά, μαζί με άλλα παραδείγματα (Ηλίας, Ιωάννης Πρόδρομος κ.ά.) σε άλλη θέση (μετά το παράδειγμα του Αδάμ, στ. 41-44). Σ' εκείνο το σημείο ο Βεντράμος δίνει δύο άλλα παραδείγματα (της Ευδοξίας και της Σάρρας). Εδώ τα παραδείγματα λειτουργούν καλύτερα απ' ό,τι στην ομιλία, παραδείγματα ανθρώπων που δεν πρόσεξαν το μήνυμα των στίχων 157-160.
- 169-180 Ηθικοδιδασκτικός επίλογος αυτού του κεφαλαίου, στον οποίο ο Βεντράμος θυμίζει ακόμη μία φορά την κακή γυναίκα με τον πλούσιο άντρα της και δίνει μια συμβουλή σε κάθε χριστιανό. Στο τέλος αναγγέλλει το κεφάλαιο για τις πόρνες (181-210) και τελειώνει την ομιλία.

5. Για να βρούμε τη διασκευή της ομιλίας με την οποία το κείμενο του Βεντράμου έχει τη μεγαλύτερη ομοιότητα, πρέπει να συγκριθούν η *Ίστορία τῶν γυναικῶν* και οι τέσσερις διασκευές στα σημεία που μας δίνουν τα κριτήρια για να απαντήσουμε σ' αυτό το ερώτημα. Φαίνεται ότι το πεζό κείμενο που επεξεργάστηκε μετρικά ο Βεντράμος αρχίζει με τη φράση «Οὐδὲν τοίνυν θηρίον ἐφάμιλλον...» (πρβ. *Ιστ.* 7, αρχή διασκευῶν 3.2, 3.3, 3.4· για τη διασκευή 3.1 πρβ. σημ. 11). Ποιες είναι οι σημαντικές διαφορές;

5.1 *Ιστ.* 35-36: «Καὶ εἶπε το καὶ ὁ Σολομός, δὲν ἔναι ἄλλο κεφάλι, | παρὰ τοῦ ὄφιν εἰς κακὸ, μόν' τῆς γυναικάς πάλιν».

3.1 (*PG* 59,487): «Μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ ἡ Σοφία λέγουσα»²¹.

3.2 (*PG* 95,1325): «Μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ ἡ Σοφία λέγουσα».

3.3 (*PG* 89,632): «Μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ καὶ ὁ Σοφὸς λέγων».

19. Πρβ. το αλφαβητάρι *Ἄδὰμ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον*, 53-56, 77-80, έκδοση Ε. Κακουλίδου, *Νεοελληνικὰ θρησκευτικὰ Ἀλφαβητάρια*, Θεσσαλονίκη 1964, 111-112. Πρβ. Μπουμπουλίδου, *Παρατηρήσεις* (παραπάνω, σημ. 1), 237-239.

20. Για το θέμα των στ. 159-160 «... μέλι / ... θέλει» πρβ. το έργο του Στεφάνου Σαχλίση *Συμβουλές στο Φραντζισκή*, 290-291, 338-339 (και τα δύο με τη ρίμα μέλι-θέλει, έκδοση G. Wagner, *Carmina Graeca medii aevi*, Λευψία 1874, 74, 76) και 255-256, 320-321 (θέλει-μέλι, μέλι-θέλει, έκδοση M. Vitti, *Il poema parenetico di Sachlikis nella tradizione inedita del cod. Napoletano*, *Kρ. Χρ.* 14, 1960, 186-188).

21. Πρβ. *PG* 59,487 c «*Alii ὁ σοφὸς λέγων*».

- 3.4 (Assemanus 71 A 3-4: «Μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ καὶ ὁ σόφος λέγων»²².
 Το «Οὐκ ἔστι κεφαλὴ ὑπὲρ κεφαλὴν ὄφρα» λείπει στη διασκευή 3.3.
- 5.2 *Ιστ.* 77: «Καὶ ἄ λάχῃ χήρα πονηρή, πάντα της ὄλου βρίζει».
- 3.1 (PG 59,487): «αὐτὴ δι' ἑαυτῆς τοὺς πάντας ἀτιμάζει».
- 3.2 (PG 95,1328): «αὐτὴ δι' ἑαυτῆς τοὺς πάντας ἀτιμάζει».
- 3.3 (PG 89,633): «αὐτὴ δι' ἑαυτῆς τοὺς πάντας ὑβρίζει καὶ διασύρει».
- 3.4 (Assemanus 71 D8 - E1): «αὐτὴ δι' ἑαυτὴν τοὺς πάντας ὑβρίζει καὶ διασύρει».
- 5.3 *Ιστ.* 93: «Ὡ προαιρέσεως πονηρά, ὦ γνώμη, ὦ κακία».
- 3.1 (PG 59,487): «Ὡ φύσεως πονηρᾶς, ὦ προαιρέσεως ἀνοσίας!»²³.
- 3.2 (PG 95,1328): «Ὡ φύσεως μοχθηρᾶς! ὦ προαιρέσεως ἀνοσίας!».
- 3.3 (PG 89,633): «Ὡ προαιρέσεως πονηρᾶς! ὦ γνώμης ἀνοσίου!».
- 3.4 (Assemanus 71 E8-F1): «ὦ προαιρέσεως πονηρᾶς· ὦ γνώμης ἀνοσίου».
- 5.4 *Ιστ.* 98: «καὶ κείνος ἀναστέναζε καὶ κείνη οὐκ ἔλυπᾶτον».
- 3.1 (PG 59,487): «ὄρωσα αὐτὸν ὄλον δι' ὄλου ἐλισσόμενον, καὶ κάμοντα καὶ ἀγωνιῶντα».
- 3.2 (PG 95,1328): «ἰδοῦσα αὐτόν, ὄλον δι' ὄλου ἐλισσόμενον καὶ κάμοντα, καὶ ἀγωνιῶντα».
- 3.3 (PG 89,633): «βλέπουσα αὐτόν δι' ὄλου στενάζοντα, καὶ ἀγωνιῶντα».
- 3.4 (Assemanus 71 F 5-6): «βλέπουσα αὐτόν ὄλον δι' ὄλου στενάζοντα καὶ ἀγωνιῶντα».
- 5.5. *Ιστ.* 105: «Καὶ ὅσα μετ' αὐτὸν χάρηκε καὶ ὅσα ἐμεγαλύνθη».
- 3.1 (PG 59,487): «οὐδ' ὅσα δι' αὐτόν ἐπίδοξα καὶ καλὰ ἦνθησεν αὐτῇ».
- 3.2 (PG 95,1328): «καὶ οὐδὲ ὅσα δι' αὐτόν ἐπίδοξα καλὰ ἦνθησεν».
- 3.3. (PG 89,633): «καὶ ὅσα δι' αὐτόν ἐμεγαλύνθη καὶ ἐδοξάσθη».
- 3.4 (Assemanus 72 A 2-3): «καὶ ὅσον δι' αὐτόν ἐμεγαλύνθη καὶ ἐδοξάσθη».
- 5.6 *Ιστ.* 113: «Τὸ ἴδιον μέλος, ξεύρετε, ἄνδρα εὐλογητικό της».
- 3.1 (PG 59,487): «τὸν ἴδιον ἄνδρα, τὸν ἴδιον σύνευνον».
- 3.2 (PG 95,1328): «τὸν ἴδιον ἄνδρα, τὸν ἴδιον σύνευνον».
- 3.3 (PG 89,633): «τὸ ἴδιον μέλος, τὸν ἴδιον σύνευνον».
- 3.4 (Assemanus 72 B 3-4): «τὸ ἴδιον μέλος, τὸν ἴδιον σύνευνον».
- 5.7 *Ιστ.* 137: «Ἴδετε, τέτοιον ἄγιον, ὠραῖον καὶ ἀνδρειωμένον».
- 3.1 (PG 59,488): «Καὶ τὸν οὕτως ὠραῖον, τὸν οὕτως ἀνδρεῖον, τὸν οὕτως ἄγιον».
- 3.2 (PG 95,1328): «Καὶ τὸν οὕτως ὠραῖον, τὸν οὕτως ἀνδρεῖον».
- 3.3 (PG 89,636): «Καὶ τὸν οὕτως ὠραῖον, τὸν οὕτως ἀνδρεῖον, τὸν οὕτως ἄγιον».

22. Πρβ. PL 95,1509 «Attestatur iterum huic verbo meo Sapientissimus Salomon...».

23. Πρβ. PG 59,487 f «Ibid. alii ὦ φύσεως μοχθηρᾶς».

3.4 (Assemanus 72 D 1-3): *καὶ τὸν οὕτως ἄγιον, τὸν οὕτως ὠραῖον, τὸν οὕτως ἀνδρεῖον.*

5.8 *Ιστ.* 139-140: *ἐκεῖνον ὁποῦ οἱ λέοντες καὶ ἐχθροὶ δὲν ἤμποροῦσαν / γυναικα μπαίνιον ἔκαμε, τυφλὸν τὸν ἐγελοῦσαν.*

3.4 (Assemanus 72 D 4-7): *ὄν ἐκτυφλώσαντες εἶχον εἰς παίγνιον· καὶ ὄν οὔτε λέοντες, οὔτε ἀλλόφυλοι ἀντιστῆναι ἴσχυον, τοῦτον ἢ ἰδίᾳ γυνὴ κατέβαλε.*

Οἱ στίχοι λείπουν στις ἄλλες διασκευές.

5.9 *Ιστ.* 145-146: *«Καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὁ Δαβὶδ εἰς πάντας παραγγέλλει, / τῆς πονηρῆς τῆς γυναικὸς μὴν θαρρευτῆς τὰ θέλει».*

3.1 (PG 59,488): *«Διὰ τοῦτο παραγγέλλει σοι ἡ Σοφία»²⁴.*

3.2 (PG 95,1328): *«Διὰ τοῦτο παραγγέλλει σοι ὁ προφήτης».*

3.4 (Assemanus 72 E 2-3): *«Διὰ τοῦτο παραγγέλλει ἡμῖν ὁ προφήτης λέγων»²⁵.*
Αυτὴ ἡ φράση λείπει στη διασκευή 3.3.

6. Συμπέρασματα:

6.1 Ἡ διασκευή 3.1 δε συμφωνεῖ στα σημεῖα 5.1-5.9 με το κείμενο του Βεντράμου. Αὐτός δεν ἐπεξεργάστηκε, ἐπίσης, καθόλου τὴν εἰσαγωγὴ (βλ. 3.1) αὐτῆς τῆς διασκευῆς.

6.2 Ἡ διασκευή 3.2 δεν ἔχει αὐτὴ τὴν εἰσαγωγὴ ἀλλὰ συμφωνεῖ στα σημεῖα 5.1-5.8 με τὴν πρώτη διασκευή· διαφέρει λοιπὸν πολὺ ἀπὸ το κείμενο του Βεντράμου.

6.3 Ἡ διασκευή 3.3 συμφωνεῖ τις περισσότερες φορές με το κείμενο του Βεντράμου, ἐκτὸς ἀπὸ τα σημεῖα 5.1, 5.8, 5.9, ὅπου λείπουν οἱ φράσεις που ἀντιστοιχοῦν με το κείμενο του Βεντράμου.

6.4 Ἡ διασκευή 3.4 συμφωνεῖ στα παραπάνω αναφερόμενα σημεῖα 5.1-5.9 με το κείμενο του Βεντράμου. Ἰδιαιτέρως τα 5.8 καὶ 5.9 δείχνουν ὅτι ὁ Βεντράμος ἐπεξεργάστηκε ἓνα κείμενο που ἀντιστοιχεῖ πάρα πολὺ με τὴ διασκευή που παραδόθηκε με τὸ ὄνομα του Εφραΐμ²⁶. Καὶ οἱ δύο διασκευές 3.3 καὶ 3.4 δείχνουν ἐπίσης ὅτι ὁ Βεντράμος δεν ἠθέλε νὰ ἀπομακρυνθεῖ ἐκφραστικὰ ἀπὸ τὸ πρότυπο του (5.1-5.9).

6.5 Ὁ Βεντράμος λοιπὸν ἐπεξεργάστηκε μιὰ λιγότερο διαδεδομένη διασκευή τῆς ομιλίας χωρὶς τὴν ἀρχὴ *Πάλιν Ἑρωδιάς μαίνεται* προσθέτοντας καὶ μερικὰ δικά του χωρία (βλ. 4). Ἡ μελέτη τῶν χειρογράφων που περιλαμβάνουν τις διάφορες διασκευές τῆς ομιλίας, ἰδιαιτέρως τῶν χειρογράφων τῶν διασκευῶν

24. Πρβ. PG 59,488 j *«Alii σοι ὁ προφήτης».*

25. Πρβ. PL 95,1511 *«Propter hec annuntiat tibi propheta et dicit...».*

26. Για τὸ λόγο για τὸν ὁποῖο παραδόθηκε ἡ διασκευή 3.4 με τὸ ὄνομα του Εφραΐμ του Σύρου (σφάλμα του Vossius ἢ του Assemanus που βασίστηκαν στο χειρόγραφο Vat. 443) πρβ. Mercati, 230.

3.3 καὶ 3.4, θὰ εἶχε μεγάλο ενδιαφέρον για το ζήτημα του εντοπισμοῦ του προτύπου²⁷.

Leiden

A.B.A.M. VAN DER HAM

27. Ἐνα παράδειγμα εἶναι το χειρόγραφο Gr. 8 τῆς βιβλιοθήκης τῆς Uppsala τῆς Σουηδίας. Το χειρόγραφο ἦταν ιδιοκτησία του Matteo Dandolo ἀπὸ τὴ Βενετία τὸν 16ο αἰῶνα, τὸ 1573 πῆγε στὴν Ἰσπανία, τὸ 1576 στὸ Escorial, τὸ 1690 στὴ Σουηδία, τὸ 1705 στὴ βιβλιοθήκη τῆς Uppsala. Τὰ φφ.186^v-189^v ἔχουν μία διασκευή τῆς ομιλίας που συμφωνεῖ κυρίως με τὴ διασκευή 3.4 ἀλλὰ ἔχει τίτλο *Λόγος τοῦ μεγάλου Χρυσσοστόμου κατὰ Ἡρωιδάδα (!)* καὶ τὸ τέλος, *Γυνὴ πονηρὰ ἀνδρὶ ἀμαρτωλῶ δοθήσεται*, δὲν ἀκολουθεῖται ἀπὸ τὸ χωρίο τῆς ψευδο-Χρυσσοστομικῆς ομιλίας *Πᾶς ὁ ἐμβλέψας γυναικὶ ἀλλὰ τῆς* (ἐπίσης ψευδο-Χρυσσοστομικῆς) ομιλίας *Διὰ τὴν ἀκρασίαν τῶν ἀπαραφυλάκτως συγγινομένων*. Αὐτὸ τὸ χειρόγραφο δείχνει ὅτι τὸν καιρὸ του Βεντράμου (καὶ στὴν πόλη που ζούσε ὁ ἴδιος) υπήρχαν διασκευές που ἔδιναν τὸ κείμενο τῆς διασκευῆς 3.4 ἀλλὰ με τὸ ὄνομα του Χρυσσοστόμου.